

Katsauksia

Pasi Saukkonen

Monikulttuurisuus ja multikulturalismi

Multikulturalismi on kuollut!

”Der Ansatz für Multikulti ist gescheitert, absolut gescheitert!” Liberaalia maahanmuuttopolitiikkaa ja maahanmuuttajien kulttuurisia oikeuksia on kritisoitu länsimaissa jo muutamien vuosien ajan (esim. Vertovec & Wessendorf 2009). Saksan liittokansleri Agneta Merkelin täyslaidallinen multikulturalismia vastaan syksyllä 2010 nosti arvostelun kuitenkin toiselle poliittiselle tasolle. Hänen jälkeensä kuoroon yhtyivät pian esimerkiksi Ranskan presidentti Nicolas Sarkozy, Britannian pääministeri David Cameron, Italian pääministeri Silvio Berlusconi ja Belgian pääministeri Yves Leterme.

Mutta mitä kritisoidaan, kun kritisoidaan multikulturalismia? Maahanmuuttajiin kohdistuvien erilaisten politiikkavaihtoehtojen joukossa multikulturalismi on yleensä erotettu assimilaatiosta, integraatiosta ja segregatiosta. Eri määritelmät poikkeavat jonkin verran toisistaan, mutta usein toistuvina piirteinä voi pitää:

1. sen seikan tunnustamista, että yhteiskunnan rajojen sisällä on useita etnisiä ja/tai kulttuurisia yhteisöjä
2. myönteistä tai vähintään neutraalia suhtautumista tähän monimuotoisuuteen
3. julkisen vallan velvollisuutta tukea tämän diversiteetin säilymistä eri keinoin
4. julkisen vallan velvollisuutta poistaa ja ehkäistä sellaista taloudellista ja sosiaalista eriarvoisuutta, jonka voidaan katsoa olevan seurausta ihmisten kuulumisesta erilaisiin vähemmistöryhmiin.

Multikulturalismiin suunnatusta arvostelusta voisi päätellä, että se on ollut Euroopassa laajamittaisesti hyväksytty ja myös käytännössä sovellettu vähemmistö- ja kotouttamispoliittinen periaate ja ohjenuora. Jos se kuitenkin määritellään edellä esitetyllä tavalla, on kiistatonta, että näin ei itse asiassa ole ollut juuri missään. Historiallisten vähemmistöjen oikeudellinen, samoin kuin poliittinen, taloudellinen ja sosiaalinenkin asema on alan kansainvälisen normiston kehitystä seuraten toki parantunut 1900-luvun jälkipuoliskolla. Maahanmuuttajiin kohdistuvana politiikkana multikulturalismia ei kuitenkaan ole Euroopassa hyödynnetty kuin lähinnä Britanniassa, Alankomaissa ja Ruotsissa (esim. Geddes 2003).

Lisäksi Britannia sekä erityisesti Alankomaat ottivat etäisyyttä tähän lähestymistapaan jo vuosituhatkautensa vaihteessa. Britanniassa maan tasa-arvo- ja ihmisoikeuskomission *puheenjohtaja* Trevor Phillips lähetti vuonna 2004 multikulturalismin hylättyjen muotivillitysten roskakoriin. Alankomaat on 1990-luvun lopulta lähtien siirtynyt puolestaan yhä pidemmälle nationalistisen kansakuntakäsityksen ja assimiloivan integraatiopolitiikan suuntaan: maahanmuuttajien velvollisuus on nykyään sopeutua Alankomaiden kieleen ja kulttuuriin ja sillä selvä. Potkitaanko tässä siis kuollutta hevosta?

Kenties, mutta esille nousee vielä kummallisempia asioita. Kuten Will Kymlicka (2012) on huomauttanut, erityisesti Agneta Merkelin kritiikki Saksassa toteutettua multikulturalismia kohtaan on hämmentävää, koska sellaista politiikkaa ei kyseisessä maassa ole itse asiassa koskaan harjoitettu. Vierastyöläisten muodostuminen pysyväksi osaksi yhteiskuntaa hyväksyttiin pitkin hampain vasta vuosituhatkautensa vaihteessa, ja kulttuurisen moni-

naisuuden institutionaaliin muotoihin on suhtauduttu järkähtämättömän kriittisesti.

Outoa se on myös Ranskan tapauksessa, koska kyseinen valtio on ollut tasavaltalaisen historiansa aikana erittäin haluton tunnustamaan mitään etnisiä, kielellisiä tai muuten kulttuurisia vähemmistöjä maaperällään. Maahanmuuttajiin on kohdistettu suoraviivaista assimilaatiopoliittikkaa: yhteiskunnan uusilla jäsenillä on ollut oikeus, mutta samalla myös velvollisuus jättää hyvästit entisille identiteeteilleen ja muuttua ranskalaisiksi. Italia ei ole oikeastaan juuri ehtinyt kehittää minkäänlaista kotouttamispolitiikkaa, kun multikulturalismi kuitenkin jo voidaan hylätä epäonnistuneena vaihtoehtona.

Olkinukke-multikulturalismi

Multikulturalismin arvostelussa on varmasti osa pelkkää poliittista peliä ja valtataistelua. Siinä ei ole niinkään kyse vähemmistöistä ja kotouttamisesta kuin erojen tekemisestä, vastustajien mollaamisesta ja itsensä korostamisesta, tarvittaessa vaikka retorisen olkinuken avulla. Oikeistolaiset ja keskustaoikeistolaiset puolueet on haastettu nationalismista, maahanmuuttokriitistä ja islamvastaisuudesta voimaansa ammentavien uusien liikkeiden taholta. Toisaalta erottelu maltillisen oikeiston ja eurooppalaisen sosiaalidemokratian markkinamyönteisen siiven välillä on käynyt niin hankalaksi, että siihenkin on tarvittu uusia, arvo-, identiteetti- ja kulttuuripoliittisia välineitä. Hankalassa asemassa ovat olleet myös vasemmistopuolueet, jotka usein ovat saaneet suhteellisesti enemmän äänestäjiä vähemmistö- ja maahanmuuttajaryhmistä mutta jotka toisaalta ovat menettäneet perinteisiä äänestäjiään poliittisen ksenofobian leiriin. Lisäksi, kuten Karen Schönwälder (2010) on huomauttanut, luomalla kuvitteellisen multikulturalismin oman arvostelunsa kohteeksi konservatiivipoliitikot ovat voineet esittää omia vaihtoehtojaan innovatiivisempina kuin mitä ne ovatkaan.

Kyseessä voi kuitenkin olla paljon vakavampi asia kuin vain yksi retorinen ase kunkin maan sisäpoliittisessa välienselvittelyssä. Saksan tavoin monissa muissa maahanmuuttoa toisen maailmansodan jälkeen vastaanottaneissa maissa kesti vuosikymmeniä, ennen kuin muuttoliikkeen pysyvät rakenteelliset seuraukset yhteiskunnissa suostuttiin tunnustamaan (ks. esim. Saukkonen 2007). Useimpien eurooppalaisten valtioiden historia kantaa mukanaan nationalistista aateperintöä eli ajatusta siitä, että poliittisesti määritetyn valtion ja kulttuurisesti määritetyn kansakunnan täytyy olla yhtä (esim. Pakkasvirta & Saukkonen 2005).

Etnisten ja kulttuuristen vähemmistöryhmien olemassaoloon on tätä taustaa vasten suhtauduttu lähtökohtaisesti varauksellisesti, sisä- ja ulkopoliittisten ongelmien aiheuttajana. Lisäksi pluralismi haastaa vahvasti monien maiden yhtenäisyysajatuksen perustuvaa kansallista identiteettiä.

Eurooppalainen arvo- ja asenneilmasto oli kulttuurisen moninaisuuden suhteen jonkin aikaa 1900-luvun lopulla suhteellisen myönteinen, ja juhlapuheissa siitä on jälkiä vieläkin nähtävillä. Nyt näyttää kuitenkin siltä, että kulttuuriseen monimuotoisuuteen sinänsä on alettu jälleen suhtautua kriittisesti. Arvostellessaan multikulturalismia Merkel ja Sarkozy eivät siis välttämättä tuomitsekaan tiettyä poliittista ja hallinnollista ideologiaa ja suhtautumistapaa, vaan sitä ”demografista tosiasiaa”, että yhteiskunnassa on erilaisia etnisiä ryhmiä, siinä puhutaan erilaisia kieliä ja harjoitetaan erilaisia uskontoja sekä noudatetaan erilaisia arvoja ja käsityksiä hyvästä elämästä. Kritiikin kohteena ei olekaan multikulturalismi vaan monikulttuurisuus.

Viime aikojen julkinen keskustelu onkin tehnyt entistä tärkeämmäksi tehdä selvä ero näiden kahden käsitteen välillä. Monikulttuurisuus tosiasiansa olemassa olevana monimuotoisuutena on jotain, jonka kanssa täytyy oppia elämään. Tie yhtenäiskulttuuriin olisi ahdistava, syrjivä ja painostava. Se rikkoisi suurella vaivalla aikaansaatuja käsityksiä ihmisoikeuksista, ja viime kädessä kansallisvaltioliseen onnelaan ei päästäisi ilman väkivaltaa. On olemassa tahoja, yksittäisiä ihmisiä ja jopa poliittisia liikkeitä, jotka olisivat valmiita kulkemaan tuota tietä (esim. Mudde 2007). Poliitikkojen täytyisi siksi olla hyvin huolellisia mielipiteissään ja sanavalinnoissaan.

Monikulttuurisuuden hyväksyminen ei vielä tarkoita multikulturalismin toteuttamista yllä määritellyllä tavalla. Ei ole selvää näyttöä siitä, minkälainen integraatiopoliittinen toimintamalli on lyhyen ja pitkän tähtäimen tavoitteiden saavuttamisen kannalta hyvä ja tehokas. Kaikkia näitä malleja voidaan ja tuleekin tarkastella kriittisesti. Se ei kuitenkaan ole mahdollista, ellei yhteiskunta suostuta tarkastelemaan realistisesti ja näkemään siinä sitä monimuotoistumista, joka jo on tapahtunut ja jota tulee tapahtumaan edelleen.

Etnisyys ja kulttuurin erilaiset muodot

Monikulttuurisuuden käsitettä olisi myös hyvä avata edelleen ja pyrkiä mahdollisimman täsmällisiin ilmaisumuotoihin. On usein vaikea saada täyttä selvyyttä siitä, mitä sillä milloinkin tarkoitetaan. Usein puheenaiheena on kielellinen mo-

ninaisuus, toisinaan taas erilaiset uskonnolliset yhteisöt samassa yhteiskunnassa. Olisi parempi puhua esimerkiksi monikielisyydestä tai moniuskontoisuudesta, jos kyse on nimenomaan näistä erilaisuuden muodoista. Laveampana käsitteenä monikulttuurisuus pitää sisällään esimerkiksi arvomaailmoja, elämäntapoja, merkitysjärjestelmiä ja maailmankatsomuksia, joiden väliset erot eivät kuitenkaan läheskään aina kulje kielellisiä tai uskonnollisia jakolinjoja pitkin. Kulttuuri on monimuotoista myös tässä mielessä.

Monikulttuurisuuden yhteydessä puhutaan toisaalta usein varsin materiaalisista asioista sekä vapaa-ajan vietossa tai kulutustottumuksissa ilmenevästä monimuotoisuudesta. Yasmin Alibhai-Brown (2000) on kutsunut tällaista monikulttuurisuutta erityisesti Britannian yhteydessä ”kolmen ässän” nimellä (*saris, samosas and steeldrums*). Kattokuvassa ja muussa julkisessa elämässä etnisillä ravintoloilla, erilaisilla musiikkityyleillä ja pukeutumiskoodilla on totta kai suuri merkitys sosiaalisen ja kulttuurisen maiseman osatekijöinä. On silti jossain määrin kyseenalaista kutsua tällaista *commercial multiculturalism* -ilmiötä (Hall 2001) tai *ethno-preneurialismia* (Gomaroff & Gomaroff 2009) lainkaan monikulttuurisuudeksi.

Vielä olennaisempaa on se, että ihmisen taustaa tai elämänhistoriaa ei pitäisi yhdistää suoraviivaisesti hänen kulttuuriseen identiteettiinsä ja käytäntöihinsä. Olen jo pitkään vierastanut sitä, että niin sanottuja kansainvälisiä perheitä tai avioliittoja (joissa siis puoliset ovat kahdesta eri maasta) kutsutaan lähtökohtaisesti monikulttuurisiksi perheiksi (esim. Oksi-Walter *et al.* 2009) tai että kahdessa eri maassa syntyneiden vanhempien lapsia kutsutaan monikulttuurisiksi nuoriksi (Harinen *et al.* 2009). Ero kansallisuudessa ei välttämättä tuota tai vastaa niitä kulttuurisia eroja, jotka perheen arjessa koetaan merkityksellisiksi. Ja päinvastoin: saman etnisen ryhmän sisällä olevissa avioliitoissa saatetaan kokea suuria kulttuurisia yhteentörmäyksiä erilaisten kotitaustojen ja arvojen vuoksi. Monikulttuuristen ihmisten ja perheiden vastakohtaksi muodostuvat monokulttuuriset yksilöt ja parisuhteet, vaikka myös jälkimmäiset sisältävät paljon erilaisia kulttuurisen erilaisuuden muotoja.

Erottelu (etnisen) taustan ja ajankohtaisen kulttuuri-identiteetin ja kulttuuristen käytäntöjen välillä on tärkeää myös siksi, että maahanmuuttajille ja erityisesti heidän jälkeläisilleen (ns. toinen ja kolmas sukupolvi) tulee antaa mahdollisuus vapautua taustaryhmänsä edustamasta etnisestä tai kansallisesta identiteetistä. Vapaaehtoinen kulttuurinen assimilaatio on yksilön perusoikeus ja ym-

päroivän yhteiskunnan kuuluu antaa omissa jäsenyysheidoissaan tilaa myös niille uusille tulijoille ja eri taustoista tuleville yhteiskunnan jäsenille, jotka haluavat sulautua osaksi kokonaisuutta.

Tämä tilan antaminen ei suinkaan ole itsestäänselvyys, vaan sitä rajoitetaan usein paitsi ”aidolla vierastamisella” myös hyväntahtoaisella uteliaisuudella sekä yksinkertaisesti kyvyttömyydellä ottaa ihmisiä vastaan yksilöinä. Niin tutkimus, media kuin kaunokirjallisuuskin tuovat esille useita esimerkkejä siitä, kuinka ihmistä, joka haluaa olla vain ”kuka tahansa ruotsalainen”, muistutetaan eri yhteyksissä hänen poikkeavuudestaan. Seuraava lainaus on Marjaneh Bakhtiarin romaanista *Kalla det van fan du vill*:

Även om Shervin var svenskare än sina föräldrar, den första generationen, så var han ändå inte riktigt – Alltså, det var fortfarande något etniskt över honom. Och av den enkla anledningen krävdes det av Shervin att han skulle ha en identitet med rötter djupt förankrade i hans egen 'kultur'. Att samma sak inte krävdes av dom egna barnen, vad hade det med saken att göra? Här var det viktigt att koncentrera sig på den andre. (Bakhtiar 2009: 125, korostus alkuperäinen.)

Toisaalta asia voi olla myös toisinpäin. Toisessa ja kolmannessa sukupolvessa saatetaan kokea vahvaa yhteenguuluvuuden tunnetta vanhempien ja isovanhempien kanssa samaan etniseen tai kansalliseen ryhmään siitä huolimatta, ettei yhteinen kulttuuri enää juuri yhdistä sukupolvia toisiinsa (esim. Verkuyten 2005). Vanhempien kieltä ei ehkä osata enää niin, että sillä selvittäisiin jokapäiväisessä elämässä, uskonnon harjoittamisen kanssa voi olla vähän niin ja näin ja perheen sisällä toistuu jatkuvasti arvojen ja normien yhteentörmäyksiä – ja kuitenkin kokemus omasta esimerkiksi turkkilaisuudesta voi olla erittäin vahva. Monet nuoret ovat välitilassa, jonka ymmärtäminen ja analysointi vaativat herkkyyttä myös tutkijoilta:

Vaikka mä en nää itteeni suomalaisena, niin tää on mun kotimaa tai jotain siltä väliltä. Mulla on paljon kavereita täällä. Mä oon syntyny, käyny kouluu, kasvanu täällä. Mä viihdyn Suomessa. Koulun jälkeen haluaisin nähdä vähän maailmaa, mut luulen että mä jään tänne asumaan. Olen tottunut elämään täällä. Mun kaveritkin on joka puolelta maailmaa, mut usein mä puhun suomee niiden kaa. Kai me ollaan jonkinlainen uusi sukupolvi suomalaisia ja itse kukin vähän kaikkee muuta. (lainattu Oikarinen-Jabai 2012.)

Kansallinen ja kansainvälinen Suomi

Keskustelun tason nostaminen muun muassa käsitteellistä tarkkuutta parantamalla on tärkeitä kaikissa maissa, joissa joudutaan miettimään oikeita suhtautumistapoja suhteessa kasvaneeseen ja kasvavaan etniseen ja kulttuuriseen monimuotoisuuteen. Erityisen tärkeitä tämä on sellaisessa maassa kuin Suomessa, jossa kansallinen linja on näissä asioissa vielä vähän hakesessa. Maassamme on viime vuosikymmeninä toteutettu erilaisia lainsäädännöllisiä ja poliittis-hallinnollisia uudistuksia koskien sekä historiallisten vähemmistöjen asemaa että uusien vähemmistöryhmien kielellisiä ja kulttuurisia oikeuksia. Samanaikaisesti vallitsee kuitenkin suuri epätietoisuus siitä, mihin oikeastaan pyritään, kuinka suuriin panostuksiin julkinen valta on Suomessa valmis vähemmistöoikeuksien turvaamiseksi ja mitä tämä kaikki lopulta tarkoittaa suomalaisen yhteiskunnan kannalta.

Suomea voidaan pitää tämän päivän Euroopan ehkä multikulturalistisimpana maana. Tästä antaa näyttöä esimerkiksi kanadalaisessa Queensin yliopistossa suoritettu vertaileva tutkimus, jossa on seurattu multikulturalististen toimintapolitiikkojen kehitystä läntisissä demokratioissa. *Multiculturalism Policy Index* -projekti sisältää kolme vähemmistöpolitiikan osa-alueita, jotka kohdistuvat historiallisiin kansallisiin vähemmistöihin, alkuperäiskansoihin ja maahanmuuttajaryhmiin. Kullakin alueella on käytössä tietty määrä indikaattoreita, joiden perusteella maat saavat pisteitä (ks. *Multiculturalism Policy Index* 2012).

Maahanmuuttajaryhmien kulttuuristen oikeuksien suhteen Suomi saa heidän analyysissään kuusi pistettä kaikkiaan kahdeksasta mahdollisesta, ja sen edellä asettuu Euroopan maista ainoastaan Ruotsi (7 p.) (ks. myös Tolley 2011). Kansallisten vähemmistöjen osalta Suomen pistemäärä on 4,5. Maksimipistemäärän kuusi saavat Kanada, Espanja ja Britannia, minkä lisäksi Suomen edelle menee Belgia. Näistä maista Kanada ja Belgia ovat liittovaltioita ja sekä Espanjassa että Britanniassa on vahvoja alueellisen autonomian instituutioita. Alkuperäiskansoja on Euroopassa ainoastaan Pohjoismaissa. Suomen pistemäärä (4) on korkeampi kuin Ruotsin (3), mutta alempi kuin Norjan (5) ja Tanskan (7). Suomi on ainoa Euroopan maa, joka saa pisteitä jokaisella osa-alueella.

Näiden tietojen nostaminen esille julkisessa keskustelussa herättää yleensä hämmennystä, epäuskoa ja jopa hilpeyttä: se kun ei juuri vastaa niitä käsityksiä suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen suhtautumisesta erilaisiin vähemmistöihin ja

maahanmuuttajiin, joita esimerkiksi alan tutkijoiden piirissä on totuttu ylläpitämään. Suomihan on ahdasmielinen ja nationalistinen kansakunta, jossa rasismilla on laaja kannatus. Vesa Puurosen (2011: 268–269) mukaan suomalaisessa yhteiskunnassa kasvava ihminen omaksuu samalla suomalaisen rotujärjestelmän, jossa hallitseva valkoinen enemmistö pyrkii rasistisesti rodullistamaan muut ryhmät pitääkseen ne valta-asemien ulkopuolella.

Kanadalaisten tutkimustuloksille on kuitenkin selvät perustelunsa suomalaisessa lainsäädännössä, eräissä institutionaalisissa ratkaisuissa sekä vähemmistö- ja kotouttamispoliittisissa linjanvedoissa. Suomi on kaksikielinen maa, jossa on kaksi kansankirkkoa. Ahvenanmaalla on oma itsehallintonsa ja saamelaisilla on kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto kotiseutualueellaan. Suomen perustuslaki mainitsee saamelaisten lisäksi myös romanien ja viittomakielisten sekä muiden ryhmien oikeuden omaan kieleen ja kulttuuriin, eikä tuohon ”muiden ryhmien” kategoriaan kuulumista ole kovinkaan tarkasti rajattu. Maahanmuuttajien kotouttamista koskeva politiikka Suomessa korostaa niin ikään kielellisiä ja kulttuurisia oikeuksia. Lainsäädännössä kotoutuminen on jopa määritelty prosessiksi, jossa maahanmuuttajat integroituvat suomalaiseen yhteiskuntaan samalla oman kieltensä ja kulttuurinsa säilyttäen.

On selvää, että totuus Suomesta ei paljastu ainoastaan lakeja ja poliittisia ohjelmatekstejä lukemalla. Monia strategioiden ja ohjelmien tavoitteita ei ole koskaan jalkautettu tarkemman poliittisen päätöksenteon ja hallinnon toimeenpanon tasolle, vaan ne ovat jääneet lähinnä virallisissa asiakirjoissa ja juhlapuheissa toistettavaksi kaunopuheiseksi täytemateriaaliksi (ks. tarkemmin Saukkonen 2010). Viime aikoina erityisesti Suomen ruotsinkielisen väestön ja saamelaisväestön taholta on tullut selviä signaaleja siitä, että kielioikeuksien käytännön toteutuminen (suomenruotsalaisten tapauksessa) ja kielen säilyminen seuraaville sukupolville (saamenkielisten tapauksessa) eivät toteudu läheskään säädösten edellyttämällä ja uskottelemalla tavalla.

Samalla on kuitenkin myönnettävä, että maassamme on useita multikulturalismia toimeenpanevia toimintamuotoja. Näitä ovat esimerkiksi lasten oikeus oman äidinkielen opetukseen koulussa, julkinen tuki maahanmuuttajien ja vähemmistöjen yhdistyksille, eri uskontokuntiin liittyvien käsitysten huomioiminen julkisissa vapaa-ajan palveluissa sekä kansallisen kulttuuripolitiikan Suomeen muuttaneille taiteilijoille ja monikulttuurisiin hankkeisiin tarkoitettut määrärahat. Käytännössä

näidenkin toteutus on ollut melko rajallista ja resurssit vähäisiä suhteessa toimintamuotojen taustalla oleviin tavoitteisiin.

Tutkimukselle haasteita

Suomi on siis monikulttuurinen yhteiskunta etnisen ja kulttuurisen monimuotoisuuden merkityksessä. Erityisesti lainsäädäntöä sekä suomalaisen vähemmistöpolitiikan ja kotouttamispolitiikan yleisiä linjauksia tarkastelemalla Suomea voidaan pitää myös multikulturalistisena yhteiskuntana. Käytännön toteutuksessa ilmenee kuitenkin lukuisia varauksia, rajauksia ja rajoituksia sekä myös asenteellista varauksellisuutta (Saukkonen 2011). Toisaalta on selvä, että Suomi ei voi olla yksiselitteisesti kansakuntakäsitykseltään nationalistinen ja maahanmuuttajia suoraviivaisesti assimiloiva yhteiskunta.

Suomalaisen multikulturalismin (ja suomalaisen nationalismin) todellisuus on kirjava, ristiriitainenkin, ja sitä olisi syytä tutkia enemmän. On helppo yhtyä niihin tutkijoihin, joiden mukaan meillä on ylipäätään suuri määrä normatiivisesti (puolesta ja vastaan) orientoitunutta teoreettista kirjallisuutta multikulturalismista, mutta sen sijaan hyvin heikosti tieteelliset kriteerit täyttävää empiiristä tutkimusta (esim. Bloemraad *et al.* 2008). Tähän tilanteeseen pitäisi saada korjausta aikaiseksi.

Tutkimusta pitäisi kohdentaa nimenomaan niihin aiheisiin, joissa kulttuuriset oikeudet käytännössä konkretisoituvat (tai ovat konkretisoitumatta). *Multiculturalism Policy Indexistä* voi hakea yhden mallin näiden osa-alueiden jossain määrin kansainvälisesti sovellettavissa olevasta listauksesta kansallisten vähemmistöjen, alkuperäiskansojen sekä maahanmuuttajaryhmien osalta. Suomen tapauksessa pitäisin itse tärkeimpinä toimintakenttinä ja siis myös tutkimuksen kohdealueina seuraavia kokonaisuuksia:

- historiallisiin pienvähemmistöihin sekä maahanmuuttajaryhmiin kuuluvien ihmisten (erityisesti lasten ja nuorten) mahdollisuus saada oman äidinkiensä (tai vähemmistön kielen) opetusta sekä tämän mahdollisuuden käytännön toteutuminen ja sen vaikutukset etnisen identiteetin ja kielitaidon säilymiseen
- kielellisten ja kulttuuristen vähemmistöjen sekä maahanmuuttajien yhteisöjen ja yhdistysten toiminta kielen, kulttuurin ja identiteetin ylläpitämiseksi sekä tähän toimintaan käytettävissä olevat julkiset resurssit valtiolta ja kunnilta

- eri vähemmistöryhmien mahdollisuus harjoittaa omaehtoista viestintää eri medioita hyödyntäen riittävien taloudellisten voimavarojen tukemana sekä etnisen ja kulttuurisen monimuotoisuuden näkyminen suomalaisessa, erityisesti julkisin varoin tuotetussa mediamaisemassa
- arvopluralismin ja uskonnollisen diversiteetin huomioon ottaminen yhteiskunnan keskeisten sosiaalisten instituutioiden, kuten koulujen, päiväkotien ja armeijan sekä vapaa-ajan palveluja (esim. liikunta, kulttuuri) järjestävien järjestöjen toiminnassa.

Näiden asioiden selvittämiseksi olisi analysoitava nykyistä paremmin ja tarkemmin nimenomaan kulttuuristen vähemmistöoikeuksien toteuttamiseen käytettävissä olevia taloudellisia voimavaroja. Suomalaisessa kotouttamista ja vähemmistöjen asemaa koskevassa tutkimuksessa raha on toistaiseksi ollut suuri tuntematon, johon tutkijoilla ei ole ollut juuri halua ja kiinnostusta paneutua. Asioiden toteuttaminen vaatii kuitenkin yleensä myös resursseja. Kääntäen, ellei taloudellisia voimavaroja ole olemassa, monista lakeihin, ohjelmiin ja juhlapuheisiin sisältyvistä lupauksista voi huolelta käyttää englanninkielistä termiä *lip service*.

Metodologisessa mielessä tämä tarkoittaa samalla sitä, että diskurssianalyysin (laajasti ymmärrettynä) sijaan pitäisi tehdä enemmän *policy*-analyysia. *Policy*-analyysilla tarkoitetaan tutkimusta siitä, millä tavalla erilaisia poliittisia tavoitteita multikulturalismin alalla pyritään käytännössä saavuttamaan, minkälaiset asiat ja mitkä toimijat vaikuttavat toteutukseen, missä määrin toimeenpanon tulokset vastaavat asetettuja tavoitteita ja minkälaisilla välineillä tavoitteita voidaan parhaiten saavuttaa. Vaikka lähestymistavan tausta on valtio-opillisessa tutkimuksessa, sen tarjoamia näkökulmia voidaan hyvin hyödyntää myös muilla tieteenaloilla, ja esimerkiksi kielitieteilijät ovat näin – ilmeisen spontaanisti – jo tehneetkin (esim. Latomaa & Suni 2010).

Monikulttuurisuutta lähtökohtaisesti kannattavana asiana pitävä henkilö ajattelee varmaan edellä mainitun listan esille nostamista kysymyksistä helposti siten, että mitä laajemmin vähemmistöjen ja kulttuurivähemmistöjen oikeudet toteutuvat, sitä parempi. Puutteet tarkoittavat epäonnistumista multikulturalismissa ja johtavat kritiikkiin kyseistä yhteiskuntaa kohtaan. Voisi kuitenkin olla hyvä, jos Suomessa tehtäisiin nykyistä enemmän myös sellaista monikulttuurisuutta ja multikulturalismia koskevaa empiiristä tutkimusta, jossa normatiivinen kanta asiaan ei olisi

kovin vahvasti jo alussa lukkoon lyöty. Se auttaisi ehkä havaitsemaan myös tutkimuksessa toistaiseksi laiminlyötyjä asioita ja ulottuvuuksia. Sitä paitsi nykyaikaisen superdiversiteetin (Vertovec 2009) oloissa monimuotoisuus on paitsi hyvin laajaa ja lukuisaa myös rakenteiltaan erittäin kompleksista (Kraus 2011). Sellaisissa oloissa kaikilla ei voi olla kaikkia oikeuksia koko ajan. Tärkeä poliittinen kysymys on siis, kenellä on mitä oikeuksia ja mitkä ovat julkisen vallan velvollisuudet näiden oikeuksien toteutumisessa.

Lähteet

- Alibhai-Brown, Yasmin (2000). *After multiculturalism*. The Foreign Policy Center, London.
- Bakhtiari, Marjaneh (2009). *Kalla det van fan du vill*. Ordfront förlag, Stockholm.
- Bloemraad, Irene, Korteweg, Anna & Yurdakul, Gökçe (2008). Citizenship and immigration: assimilation, multiculturalism and the challenges to the nation state. *Annual Review of Sociology* 34: 153–180.
- Geddes, Andrew (2004). *The politics of migration and immigration in Europe*. Sage, London.
- Gomaroff, John L. & Gomaroff, Jean (2009). *Ethnicity Inc*. The University of Chicago Press, Chicago.
- Hall, Stuart (2001). The multicultural question. *The Pavis Papers in Social and Cultural Research* 4. The Pavis Centre, Milton Keynes. <http://www.open.ac.uk/socialsciences/pavis/papers.php>
- Harinen, Päivi, Honkasalo, Veronika, Souto, Anne-Mari & Suurpää, Leena (2009). *Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen*. Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki.
- Kraus, Peter (2011). The politics of complex diversity: a European perspective. *Ethnicities* 12:3, 3–25.
- Kymlicka, Will (2012). *Multiculturalism: success, failure, and the future*. Migration Policy Institute, Washington DC. www.migrationpolicy.org/pubs/Multiculturalism.pdf
- Latomaa, Sirkku & Suni, Minna (2010). Toisen sukupolven kielelliset valinnat. Teoksessa Martikainen, Tuomas & Haikkola, Lotta (toim.) *Maahanmuutto ja sukupolvet*. SKS, Helsinki, 151–174.
- Multiculturalism Policy Index (2012). 27.3.2012, <http://www.queensu.ca/mcp/>
- Mudde, Cas (2007). *Populist radical right parties in Europe*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Oikarinen-Jabai, Helena (2012). Tää on mun kotimaa tai jotain siltä väliltä – somalinoorten moninaiset siteet. *Etnu-blogi*. 7.2.2012, <http://etmu.protsv.fi/blogi/?m=201202>
- Pakkasvirta, Jussi & Saukkonen, Pasi (2005). *Nationalismit*. WSOY, Helsinki.
- Puuronen, Vesa (2011). *Rasistinen Suomi*. Gaudeamus, Helsinki.
- Oksi-Walter, Päivi, Roos, Jonna & Cavallari, Ritva (2009). *Monikulttuurinen perhe*. Aurinko Kustannus, Helsinki.
- Saukkonen, Pasi (2007). *Politiikka monikulttuurisessa yhteiskunnassa*. WSOY, Helsinki.
- Saukkonen, Pasi (2010). *Kotoutuminen ja kulttuuripolitiikka: Tutkimus maahanmuutosta ja monikulttuurisuudesta suomalaisella taiteen ja kulttuurin kentällä*. Cupore, Helsinki.
- Saukkonen, Pasi (2011). Suomi on kulttuurisesti monimuotoinen maa – teoriassa. *Kanava* 39:5, 4–9.
- Schönwälder, Karen (2010). Germany: integration policy and pluralism in a self-conscious country of immigration. Teoksessa Vertovec, Stephen & Wessendorf, Susan (toim.) *The multiculturalism backlash: European discourses, policies and practices*. Routledge, New York, 152–169.
- Tolley, Erin (2011). *Multiculturalism policy index: immigrant minority policies*. School of Policy Studies, Kingston. 10.4.2012, <http://www.queensu.ca/mcp/immigrant/evidence/ImmigrantMinorities.pdf>
- Verkuyten, Maykel (2005). *The social psychology of ethnic identity*. Psychology Press, New York.
- Vertovec, Steven (2009). *Transnationalism*. Routledge, London.
- Vertovec, Steven & Wessendorf, Susan (2009, toim.). *The multiculturalism backlash: European discourses, policies and practices*. Routledge, New York.